

AVRUPA YEŞİL MUTABAKATI DÖNGÜSEL EKONOMİ EYLEM PLANI

11.03.2020

Not: İşbu Döngüsel Ekonomi Eylem Planı, Avrupa Komisyonu'nun web sayfasından alınarak AKİB Ar-Ge ve Eğitim Şubesi'nden Mediha ERDOVAN tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Herhangi bir çelişki durumunda İngilizce metin esas alınmalıdır.

https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

1. GİRİŞ

Gezegen olarak sadece bir tane dünyamız var ancak 2050 yılına kadar sanki üç tane varmış gibi tüketiyor olacağız¹. Biyokütle, fosil yakıtlar, metaller ve mineraller gibi malzemelerin küresel tüketiminin, önümüzdeki beş yıl içerisinde iki katına çıkması beklenmektedir². Diğer taraftan; yıllık atık üretiminin 2050 yılına kadar %70 oranında artması tahmin edilmektedir³.

Toplam sera gazı emisyonlarının yarısı, biyoçeşitlilik kayıplarının ve su stresinin %90'dan fazlası, kaynakların çıkarılması ve işlenmesi yüzünden meydana geldiğinden **Avrupa Yeşil Mutabakatı⁴**, iklim nötr, kaynak etkin ve rekabetçi bir ekonomi için ortak bir strateji başlatmıştır. **Döngüsel ekonomiyi, yarışı önde götürenlerden alıp yaygın ekonomi oyuncularını seviyesinde büyütmek**, 2050 yılına kadar iklim nötr hale gelebilme ve ekonomik büyümeyi kaynak kullanımından ayırıştırma konularında kesin bir katkı sağlayacaktır; aynı zamanda AB'nin uzun vadeli rekabetçiliğini koruyacak ve hiç kimseyi geride bırakmayacaktır.

Bu hedefi gerçekleştirmek için AB'nin, **aldığından daha fazlasını dünyaya geri veren yenileyici (rejenaratif) büyüme modeline geçişi hızlandırması; kaynak tüketimini gezegen sınırları içerisinde tutma yolunda ilerlemesi; bu yüzden, tüketim ayak izini azaltması ve önümüzdeki on yıl içerisinde döngüsel malzeme kullanım oranını iki katına çıkarması** gerekmektedir.

Sürdürülebilir ürünler için bir çerçeve oluşturulması hususunda birlikte çalışmak, iş dünyası için AB içerisinde ve ötesinde yeni fırsatlar yaratacaktır.

Sürdürülebilir ekonomi sistemine bu kademeli ancak geri dönüşü olmayan geçiş, yeni AB sanayi stratejisinin vazgeçilmez bir parçasıdır. Yapılan son çalışma; AB ekonomisi genelinde döngüsel ekonomi ilkelerini uygulamanın, 2030 yılına kadar yaklaşık 700.000 kişilik yeni istihdam yaratarak AB GSYİH'yi ilave olarak %0,5 oranında artırma potansiyeli olduğunu tahmin etmektedir⁵. Bireysel şirketler için de net bir iş gerekçesi söz konusudur: AB içerisindeki imalat firmaları, ortalama %40 oranında mazeretlere harcama yaptıklarından kapalı döngü modeli, karlılıklarını artırırken aynı zamanda onları kaynak fiyatlarındaki dalgalanmalardan da koruyabilecektir.

Tek pazar ve dijital teknolojilerin potansiyeli üzerine kurulu olan döngüsel ekonomi, **AB'nin sanayi temelini güçlendirebilir ve KOBİ'ler arasında iş yaratma ve girişimciliği teşvik edebilir.** Müşterilerle daha yakın bir ilişkiye, müşteri odaklı üretime, paylaşım ve işbirlikçi ekonomiye dayanan; ve nesnelerin interneti, büyük veri, blockchain ve yapay zeka gibi dijital teknolojilerle güçlendirilmiş olan inovatif modeller; ekonomimizin sadece döngüsellikini hızlandıramayacak aynı zamanda ekonomimizi kaydılaştırecektir ve Avrupa'nın birincil malzemelere olan bağımlılığını azaltacaktır.

¹ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/>

² OECD (2018), *Global Material Resources Outlook to 2060*.

³ World Bank (2018), *What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050*.

⁴ COM(2019) 640 final.

⁵ Cambridge Econometrics, Trinomics, and ICF (2018), *Impacts of circular economy policies on the labour market*.

Döngüsel ekonomi; vatandaşlara, yeniden kullanılabilir, tamir edilebilir ve yüksek kalitede geri dönüşümü yapılabilecek şekilde tasarlanmış, uzun ömürlü, **verimli ve uygun fiyatlı** olan yüksek kaliteli, işlevsel ve güvenli ürünler sağlayacaktır. **Bir dizi yeni sürdürülebilir hizmetler**, hizmet modeli olarak ürünler ve dijital çözümler; yaşam kalitemizi iyileştirecek, inovatif meslekler yaratacak ve bilgi ve becerileri geliştirecektir.

İşbu Döngüsel Ekonomi Eylem Planı; ekonomik aktörlerle, tüketicilerle, vatandaşlarla ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte daha temiz ve daha rekabetçi bir Avrupa yaratmak için gelecek odaklı bir gündem sunmaktadır. 2015 yılından bu yana uygulanmakta olan döngüsel ekonomi eylemlerini geliştirerek Avrupa Yeşil Mutabakatı'nın gerekli kıldığı dönüşümsel değişikliği hızlandırmayı hedeflemektedir⁶. Bu plan; düzenleyici çerçevenin şekillendirilmesini ve bu çerçevenin sürdürülebilir bir gelecek için uygun hale getirilmesini temin edecek, ayrıca geçişten kaynaklanan yeni fırsatların maksimum seviyeye çıkarılmasını, insanlar ve işletmeler üzerindeki yükün de minimum seviyede olmasını sağlayacaktır.

Bu plan; **sürdürülebilir ürün, hizmet ve iş modellerini standart haline getirip tüketim alışkanlıklarını dönüştürecek, böylelikle daha en başta hiçbir atığın üretilmemesini sağlayacak** güçlü ve tutarlı bir ürün politika çerçevesi kurmak amacıyla birbiriyle ilişkili bir dizi girişim sunmaktadır. Anahtar ürün değer zincirleri, öncelikli olarak ele alınacakken bu ürün politika çerçevesi, kademeli olarak sunulacaktır. Atığı azaltmak ve AB'nin **yüksek kaliteli ikincil hammaddeler konusunda iyi işleyen bir iç piyasasının** olmasını sağlamak amacıyla ilave önlemler de devreye sokulacaktır. AB'nin atıklarının sorumluluğunu alma kapasitesi de artırılabilecektir.

Avrupa, dönüşümsel değişimi tek başına gerçekleştirmeyecektir. AB, küresel seviyede de döngüsel ekonomiye ön ayak olmaya⁷ ve nüfuzunu, uzmanlığını ve finansal kaynaklarını 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini uygulamak için kullanmaya devam edecektir. Bu plan, döngüsel ekonominin insanlar, bölgeler ve şehirler için işlemlerini, iklim nötrlüğe tam katkı sağlamayı ve araştırma, inovasyon ve dijitalleşmenin potansiyelinden yararlanmayı hedeflemektedir. Refahın GSYİH'nin ötesinde ölçülmesine katkı sağlayan düzgün bir izleme çerçevesinin daha da geliştirilmesini öngörmektedir.

Akdeniz İhracatçı Birlikleri

⁶ COM(2015) 614 final.

⁷ SWD(2020) 100.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRÜN POLİTİKASI ÇERÇEVESİ

2.1. Sürdürülebilir ürünler tasarlamak

Ürünlerin %80'inin⁸ çevresel etkileri tasarım aşamasında belirleniyorken **“al-yap-kullan-at” doğrusal şablonu, üreticilere ürünlerini daha döngüsel yapmaları için yeterli teşviki sağlamamaktadır.** Pek çok ürün çok çabuk bir şekilde bozulmakta ve kolaylıkla yeniden kullanılabilir, tamir edilebilir veya geri dönüştürülebilir halde değildir ve pek çoğu sadece tek kullanımlık olarak üretilmektedir. Aynı zamanda; tek pazar AB'nin ürün sürdürülebilirliği hususunda küresel standartlar koymasını ve dünya genelinde ürün tasarımını ve değer zinciri yönetimini etkilemesini mümkün kılan kritik bir kitle sağlamaktadır.

AB girişimleri ve mevzuatı; ister zorunluluk ister gönüllülük temelinde olsun ürünlerin sürdürülebilirlik özelliklerini bir dereceye kadar zaten ele almaktadır. Özellikle Ekotasarım Direktifi⁹, enerji verimliliğini ve enerjiyle ilgili ürünlerin bazı döngüsellik özelliklerini başarılı bir şekilde düzenlemektedir. Aynı zamanda; AB Ekoetiket¹⁰ veya AB yeşil kamu alım kriterleri (GPP)¹¹ gibi enstrümanlar, kapsam açısından daha genişler ancak gönüllülük yaklaşımlarının getirdiği kısıtlamalar dolayısıyla etkiyi azaltmıştır. Aslında, AB piyasasında yer alan bütün ürünlerin giderek sürdürülebilir olmasını ve döngüsellik testine uymasını sağlayacak **kapsamlı bir takım şartlar yoktur.**

Ürünleri iklim nötr, kaynak etkin ve döngüsel ekonomiye uygun yapmak, atıkları azaltmak ve sürdürülebilirlik konusunda önde olanların performanslarının giderek norm haline gelmesini sağlamak amacıyla Komisyon, sürdürülebilir ürün politikası yasa inisiyatifini teklif edecektir.

Bahse konu **yasa inisiyatifinin merkezinde Ekotasarım çerçevesini, mümkün olan en geniş ürün aralığına uygulamak ve döngüsellğe uygun hale getirmek için Ekotasarım Direktifi'nin enerjiyle ilgili ürünlerle sınırlı kalmayıp genişletilmesi vardır.**

Bu yasa inisiyatifinin bir parçası olarak ve gerekli olduğu hallerde tamamlayıcı yasa teklifleriyle Komisyon; aşağıdaki özellikleri düzenlemek amacıyla **sürdürülebilirlik prensiplerini** ve uygun olan diğer yöntemleri oluşturmayı planlamaktadır:

- Ürünlerin **dayanıklılığının, yeniden kullanılabilirliğinin, modelinin yükseltilebilirliğinin ve tamir edilebilirliğinin** iyileştirilmesi, ürünlerdeki **tehlikeli kimyasallar** konusunun ele alınması ve **enerji ve kaynak verimliliğinin** artırılması;
- Ürünlerin performans ve güvenliği sağlanırken ürünlerdeki **geri dönüştürülmüş içeriğin** artırılması;
- **Yeniden imalatın ve yüksek kaliteli geri dönüşümün** mümkün kılınması;
- Karbon ve çevresel ayak izinin azaltılması;
- **Tek kullanımın** kısıtlanması ve **erken eskimenin** (premature eskime) önlenmesi;

⁸ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4d42d597-4f92-4498-8e1d-857cc157e6db>

⁹ Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council of 21 October 2009 establishing a framework for the setting of ecodesign requirements for energy-related products, OJ L 285, 31.10.2009, p. 10.

¹⁰ Regulation (EC) No 66/2010 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the EU Ecolabel, OJ L 27, 30.1.2010, p. 1.

¹¹ https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

- Satılmayan sağlam ürünlerin yok edilmesinin yasaklanması;
- **Üreticilerin ürünün sahibi olduğu** veya ürünün yaşam döngüsü boyunca performansından üreticinin sorumlu olduğu **hizmet olarak ürün** veya diğer modellerin teşvik edilmesi;
- **Dijital pasaport, etiketleme ve damga** gibi çözümler de dâhil olmak üzere ürün bilgilerinin **dijitalleştirilme** potansiyelinin harekete geçirilmesi;
- Yüksek performans seviyelerini teşviklere bağlayarak **farklı sürdürülebilirlik performanslarına** dayalı ürünlerin ödüllendirilmesi.

Elektronikler, bilgi ve iletişim teknolojileri ve tekstil, aynı zamanda **mobilya** ile çelik, çimento ve kimyasallar gibi **yüksek çarpma dirençli ara ürünler gibi bahse konu eylem planında yer verilen değer zincirleri bağlamında belirlenen ürün grupları öncelikli olarak ele alınacaktır**. Çevresel etki ve döngüsellik potansiyellerine göre ilave ürün grupları da belirlenecektir.

Ürünleri, yaşam döngülerinin farklı evreleri boyunca düzenleyen mevcut enstrümanlarla olan bütünlüğünü iyileştirecek şekilde; bahse konu yasa inisiyatifi ve diğer tamamlayıcı nitelikteki düzenleyici veya gönüllü yaklaşımlar geliştirilecektir. **Komisyon, ürün sürdürülebilirlik ilkelerinin gelecekte politika ve yasama alanında daha büyük gelişmelere öncülük etmesini amaçlamaktadır**. Komisyon, bireysel ürün grupları için 2020-2024 Ekotasarım ve Enerji Etiketleme Çalışma Planının hızlı bir şekilde kabul edilmesi ve uygulanması da dâhil olmak üzere enerjile ilgili ürünlerin mevcut Ekotasarım çerçevesinin verimliliğini de artıracaktır.

Ekotasarım çerçevesi kapsamında veya diğer enstrümanlar bağlamında Ekotasarım Direktifinin gözden geçirilmesi veya belirli ürün grupları konusundaki ilave çalışmalar; uygun olduğu hallerde AB Ekoetiket Yönetmeliği, Ürün Çevresel Ayakizi yaklaşımı¹² ve AB GPP kriterleri çerçevesinde oluşturulan kriter ve kurallar üzerine oluşturulacaktır.

Komisyon, sadece ürünlerin değil aynı zamanda hizmetlerin de sürdürülebilirliğini artırmak için zorunlu şartlar getirmeyi planlamaktadır. Üretim aşamasından kullanım ömrünün sonuna kadar uzanan değer zinciri boyunca çevresel ve sosyal yönlerle ilgili zorunluluk getirme durumu, DTÖ kuralları bağlamında da dikkatli bir şekilde değerlendirilecektir. Örneğin, toplumsal kapsayıcılığa katkıda bulunmasının yanısıra belirli ürün ve hizmetlere¹³ erişilebilirliğin sağlanması, ürünlerin dayanıklılığını ve yeniden kullanılabilirliğini artırma konusunda ilave fayda sağlayabilir.

Ayrıca; yeni sürdürülebilir ürün çerçevesinin **etkin ve verimli bir şekilde uygulanmasını** desteklemek amacıyla Komisyon,

- Değer zincirleri ve ürün bilgisi konusundaki verilerle ortak bir **Akıllı Döngüsel Uygulamalar için Avrupa Verialanı**¹⁴ oluşturacaktır;
- Ulusal otoritelerle işbirliği içerisinde; özellikle ortak denetimler ve piyasa gözetim faaliyetleri aracılığıyla AB pazarı içerisinde yer alan ürünler için geçerli sürdürülebilirlik şartlarının uygulanması konusundaki girişimleri hızlandıracaktır.

¹² https://ec.europa.eu/environment/eussd/smgp/PEFCR_OEFSR_en.htm

¹³ Directive (EU) 2019/882 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the accessibility requirements for products and services, OJ L 151, 7.6.2019, p. 70.

¹⁴ COM (2020) 67 final.

2.2. Tüketicilerin ve kamu alıcılarının güçlendirilmesi

Tüketicileri güçlendirmek ve onlara maliyet tasarrufu sağlayan fırsatlar sunmak, sürdürülebilir ürün politika çerçevesinin temel yapıtaşlarından bir tanesidir. Tüketicilerin döngüsel ekonomiye katılımını artırmak amacıyla Komisyon; ürünün yaşam ömrü ve **tamir hizmeti, yedek parça ve tamir kılavuzunun bulunmasıyla** ilgili bilgiler de dâhil olmak üzere **tüketicilerin satış aşamasında ürünlerle ilgili güvenilir ve ilgili bilgileri almasını** sağlamak için AB tüketici kanunun gözden geçirilmesini önerecektir. Komisyon, **sürdürülebilirlik etiketleri/logoları ve bilgi araçları** için minimum şartlar getirerek tüketicileri **yeşil yıkamaya ve erken eskimeye karşı korumayı daha da artırmayı** planlamaktadır.

Ayrıca; Komisyon yeni **'tamir hakkı' getirme** konusunda çalışacaktır ve yedek parçaların bulunabilirliği veya tamire erişim, BİT ve elektronikler konusunda da model yükseltme hizmetleri gibi tüketiciler için **yeni yatay malzeme haklarını** değerlendirecektir. Garantinin daha fazla döngüsel ürün sağlama konusundaki rolüyle ilgili olarak Komisyon, 2019/771¹⁵ Direktifinin gözden geçirilmesi kapsamında olası değişiklikler yapmanın yollarını arayacaktır.

Komisyon, Ürün ve Kurumsal Çevresel Ayakizi metotlarını kullanarak şirketlerin çevresel iddialarını kanıtlamalarını önerecektir. Komisyon, bu metotların AB Ekoetiket bünyesine entegrasyonunu test edecek, daha sistematik bir şekilde dayanıklılığı, geri dönüştürülebilirliği ve geri dönüştürülmüş içeriği AB Ekoetiket kriterlerine dâhil edecektir.

Kamu otoritelerinin alım gücü, AB GSYİH'nın %14'ünü temsil etmekte ve sürdürülebilir ürünlere olan talebin güçlü bir itici gücü olarak hizmet edebilir. Bu potansiyelden azami ölçüde yararlanmak için Komisyon, **sektörel mevzuatta minimum zorunlu yeşil alım kriteri ve hedefleri** öne sürecek ve kamu alıcıları için meşrulaştırılmamış bir idari yük oluşturmadan **Yeşil Kamu Alımınının (GPP) girişlerini izlemek** amacıyla zorunlu raporlamaya aşamalı olarak geçecektir. Ayrıca; Komisyon rehberlik, eğitim ve iyi uygulamaların yaygınlaştırılması yoluyla ve GPP'nin uygulanmasına kendini adanmış alıcılar arasındaki alışverişi kolaylaştıracak **İklim ve Çevre için Kamu Alıcıları** inisiyatifinde kamu alıcılarının da yer almasını teşvik ederek kapasite geliştirilmesini desteklemeye devam edecektir.

Akdeniz İhracatçı Birlikleri

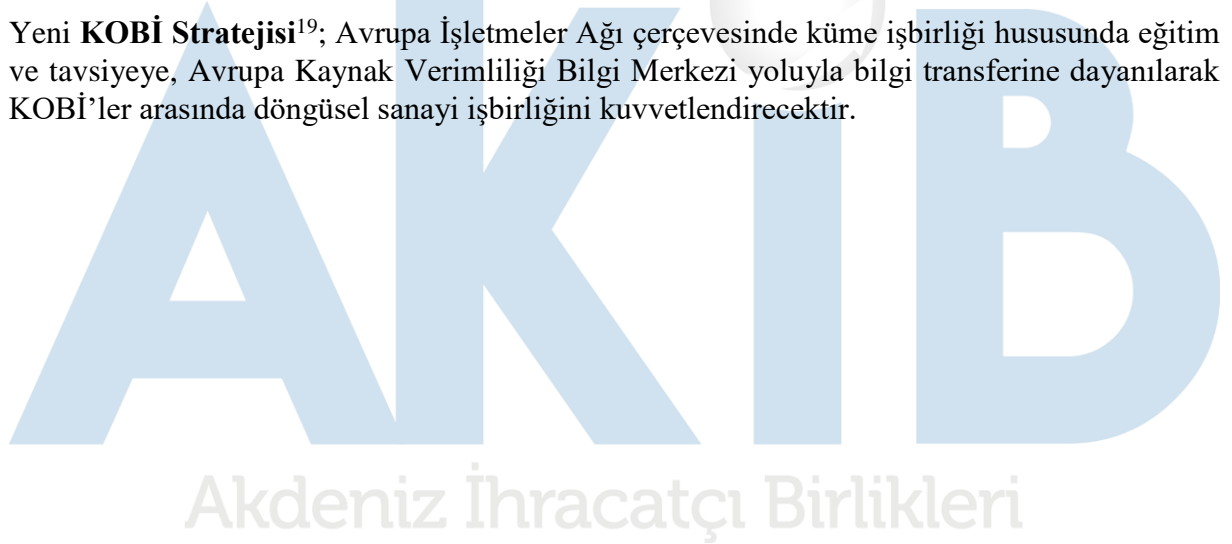
¹⁵Directive (EU) 2019/771/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the sale of goods, OJ L 136, 22.5.2019, p. 28.

2.3. Üretim süreçlerinde döngüsellik

Döngüsellik, sanayinin iklim nötrlük ve uzun vadeli rekabetçiliğe doğru daha kapsamlı dönüşümünün vazgeçilmez bir parçasıdır. Değer zinciri ve üretim süreçleri boyunca bir hayli malzeme tasarrufu sağlayabilir, ilave değer yaratabilir ve ekonomik fırsatları ortaya çıkarabilir. Sanayi Stratejisinde¹⁶ ortaya konulan hedeflerle sinerjik bir şekilde; Komisyon, aşağıdaki hususları gerçekleştirerek sanayide daha fazla bir döngüsellik sağlayacaktır:

- Döngüsel ekonomi uygulamalarının, bir sonraki Mevcut En İyi Teknikler referans dökümanına entegrasyonu da dâhil olmak üzere Sanayi Emisyon Direktifi'nin¹⁷ gözden geçirilmesi bağlamında endüstri süreçlerinde döngüsellik daha fazla teşvik edilmesi için seçenekleri değerlendirerek;
- Sanayi odaklı bir raporlama ve belgelendirme sistemi geliştirilerek endüstriyel simbozunu kolaylaştırarak ve sanayi simbiyozunun uygulanmasını mümkün kılarak;
- BiyoEkonomi Eylem Planı'nın¹⁸ uygulanması yoluyla sürdürülebilir ve döngüsel biyo-temelli sektörleri destekleyerek;
- **Kaynakların izlenmesi ve haritalandırılması için dijital teknolojilerin kullanımını teşvik ederek;**
- AB belgelendirme işareti olarak **AB Çevresel Teknoloji Doğrulama şemasına** kayıt olunarak doğrulama sistemi aracılığıyla yeşil teknolojilerin kullanımını teşvik ederek;

Yeni **KOBİ Stratejisi**¹⁹; Avrupa İşletmeler Ağı çerçevesinde küme işbirliği hususunda eğitim ve tavsiyeye, Avrupa Kaynak Verimliliği Bilgi Merkezi yoluyla bilgi transferine dayanılarak KOBİ'ler arasında döngüsel sanayi işbirliğini kuvvetlendirecektir.

¹⁶ COM(2020) 102.

¹⁷ Directive 2010/75/EU of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 on industrial emissions (integrated pollution prevention and control), OJ L 334, 17.12.2010, p. 17.

¹⁸ COM(2018) 763 final.

¹⁹ COM(2020) 103.

3. ANAHTAR ÜRÜN DEĞER ZİNCİRLERİ

Anahtar değer zincirlerince yaratılan sürdürülebilirlik sorunu; acil, kapsamlı ve koordineli eylemleri gerekli kılmaktadır; bu da 2. Bölüm'de ortaya konulan sürdürülebilir ürün politika çerçevesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturacaktır²⁰. Bu eylemler, iklim alarmıyla mücadeye katkı verecek ve biyoçeşitlilik, Tarladan Sofraya ve orman stratejisinin yanısıra AB Sanayi Stratejisine de katkı sunacaktır. Sektörel eylemlerin yönetişiminin bir parçası olarak Komisyon, döngüsel ürün piyasasının genişlemesinin önündeki engellerin tespit edilmesi ve bu engellerle ilgilenilmesi için anahtar değer zincirlerinde yer alan paydaşlarla yakın bir işbirliği içerisinde olacaktır.

3.1. Elektronikler ve BİT

Elektrik ve elektronik ekipmanlar, mevcut koşullarda yılda %2'lik bir büyüme hızıyla AB içerisinde en hızlı büyüyen atık yığınlarından birisi olmaya devam etmektedir. Elektronik atıkların %40'ından daha azının AB'de geri dönüştürüldüğü tahmin edilmektedir. Tamamen veya kısmen işlevini devam ettiren ürünler atıldığında değeri kaybolmaktadır; çünkü artık tamir edilemezler, bataryaları değiştirilemez, yazılımları artık desteklenemez veya cihaza dahil edilmiş malzemeler kurtarılamaz. Avrupa'daki her üç kişiden ikisi, mevcut dijital cihazını kullanmaya devam etmek istiyor, sağlanan performans önemli ölçüde etkilenmiş değildir²¹.

Bu sorunları ele almak amacıyla Komisyon, mevcut ve yeni enstrümanları harekete geçirerek **Döngüsel Elektronikler İnisiyatifi**ni sunacaktır. Yeni sürdürülebilir ürün politika çerçevesiyle uyumlu bir şekilde; bu inisiyatif daha uzun yaşam süreli ürünleri teşvik etmekte ve başlıca aşağıdaki eylemleri içermektedir:

- Ekotasarım Direktifi çerçevesinde **cep telefonları, tabletler ve laptoplar** da dahil olmak üzere elektronikler ve BİT için düzenleyici önlemler böylelikle; cihazlar, enerji verimliliği ve dayanıklılık, tamir edilebilirlik, model yükseltilebilirlik, bakım, yeniden kullanım ve geri dönüşüm gibi hususlar göz önünde bulundurularak tasarlanır. Önümüzdeki Ekotasarım Çalışma Planı, bu konuda daha fazla detay sunacaktır. **Yazıcılar ve kartuş gibi sarf malzemeleri**, önümüzdeki altı ay içerisinde sektörün kendisi gönüllü olarak azimli bir anlaşma varmazsa bu kapsama alınacaktır;
- Yazılımı güncelleme hakkı da dâhil olmak üzere 'tamir hakkı'nın uygulanması için öncelikli sektör olarak elektronikler ve BİT'ye odaklanılması;
- Şarj kablolarının sağlamlılığını iyileştirerek ve yeni cihaz alımıyla şarj aleti alımını birbirinden ayıracak teşviklerle **ortak şarj aleti uygulaması** da dâhil olmak üzere **cep telefonları ve benzer cihazlar için şarj aletleri** konusunda düzenleyici önlemler;
- **Eski cep telefonları, tabletler ve şarj aletlerini geri vermek veya geri satmak için AB çapında geri alım projesi** için seçenekler araştırılarak atık elektrik ve elektronik ekipmanların²² toplanması ve işlenmesinin iyileştirilmesi;

²⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_rt130&plugin=1

²¹ Special Eurobarometer 503, January 2020.

²² Directive 2012/19/EU of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on waste electrical and electronic equipment (WEEE), OJ L 197, 24.7.2012, p. 38.

- **Elektrik ve elektronik ekipmanlardaki tehlikeli malzemelerin kısıtlanması** konusunda AB kurallarının yeniden gözden geçirilmesi²³ ve REACH²⁴ ve Ekotasarım da dâhil olmak üzere ilgili mevzuatla uyumu iyileştirmek için rehberlik verilmesi.

3.2. Piller ve araçlar

Sürdürülebilir piller ve araçlar geleceğin hareketliliğini desteklemektedir. Elektro hareketlilik için yükselen pil değer zincirlerinin sürdürülebilirliğinin geliştirilmesi hususunda hızlı şekilde yol almak ve bütün pillerin döngüsellik potansiyelini artırmak için bu yıl Komisyon, piller için yeni bir düzenleyici çerçeve önerecektir. Yasama teklifi, aşağıdaki hususlarla birlikte Piller Direktifi'nin²⁵ değerlendirmesi ve Piller İttifakı'nın çalışması üzerine dayandırılacaktır:

- **Geri dönüştürülmüş içeriğe ilişkin kurallar ve bütün pillerin toplanma ve geri dönüştürme oranlarını** iyileştirecek, **değerli malzemelerin geri kazanımını** sağlayacak ve **tüketicilere rehberlik** edecek önlemler;
- Alternatifi olan pilleri kademeli olarak kullanımdan kaldırmak amacıyla **yeniden şarj edilebilir olmayan piller** konusuyla ilgilenilmesi;
- Pil imalatının karbon ayak izi, ham maddelerin etik tedariki ve tedarik güvenliği gibi konular göz önünde bulundurularak **pilller için sürdürülebilirlik ve şeffaflık gereklilikleri**; yeniden kullanımın, başka amaçla kullanımın ve geri dönüşümün kolaylaştırılması.

Tasarım konularını yaşam sonu bakım işlemlerine bağlayarak daha döngüsel iş modellerini teşvik etmek, parçaların belirli malzemeleri için zorunlu olarak geri dönüştürülmüş içerik hususunda kuralları planlamak ve geri dönüşüm verimliliğini iyileştirmek amacıyla Komisyon, **ömrünü tamamlamış araçlarla**²⁶ ilgili kuralların yeniden düzenlenmesini de önerecektir. Ayrıca, Komisyon atık yakıtların toplanması ve çevresel olarak düzgün bir şekilde işlenmesini sağlamak için en etkili önlemleri göz önünde bulunduracaktır.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında yakın zamanda çıkarılacak olan Sürdürülebilir ve Akıllı Hareketlilik hususunda Kapsamlı Avrupa Stratejisi; saf malzeme kullanımını azaltmak, sürdürülebilir alternatif yakıtlar kullanmak, altyapı ve araç kullanımını optimize etmek, doluluk oranını ve yük faktörünü artırmak ve atık ve kirliliği ortadan kaldırmak amacıyla özellikle hizmet olarak ürün çözümlerini uygulayarak döngüsel ekonomi geçişiyle sinerjiyi artırmanın yollarını arayacaktır.

²³ Directive 2011/65/EU on the restriction of the use of certain hazardous substances in electrical and electronic equipment, OJ L 305, 21.11.2017, p. 8

²⁴ Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH) and establishing a European Chemicals Agency, OJ L396, 30.12.2006, p. 1.

²⁵ Directive 2006/66/EC of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 on batteries and accumulators and waste batteries and accumulators and repealing Directive 91/157/EEC, OJ L 266, 26.9.2006, p. 1.

²⁶ Directive 2000/53/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on end-of life vehicles, OJ L 269, 21.10.2000, p. 34

3.3. Ambalaj

Ambalaj için kullanılan malzemelerin miktarı devamlı olarak artmakta ve 2017 yılında Avrupa'da ambalaj atığı, kişi başı 173 kg ile rekor seviye ulaşmıştır. AB pazarında yer alan bütün ambalajların 2030 yılına kadar ekonomik olarak da uygulanabilir şekilde yeniden kullanılabilir veya geri dönüştürülebilir yapmak amacıyla Komisyon, AB pazarına kabul edilecek olan **ambalajlar için zorunlu temel şartları güçlendirmek** için 94/62/EC²⁷ Direktifi'ni yeniden düzenleyecek ve özellikle aşağıda belirtilen hususlara odaklanarak diğer önlemleri de göndemine alacaktır:

- Hedefler koyarak ve diğer atık önleme tedbirlerini getirerek **ambalajın ve ambalaj atıklarının azaltılması**;
- Özellikle alternatif yeniden kullanılabilir ürün veya sistemlerin olduğu veya tüketim mallarının ambalaj olmaksızın güvenli bir şekilde kullanılabildiği durumlarda belirli uygulamalar için bazı ambalaj malzemelerinin kullanımının kısıtlanması da dahil olmak üzere **ambalajların yeniden kullanımı ve geri dönüştürülebilirliği için tasarımın** devreye sokulması;
- Kullanılan malzeme ve polimer sayısı da dâhil olmak üzere ambalaj malzemelerinin karmaşıklığının azaltılması.

4.1. Bölüm'de bahsedilen farklı toplama sistemlerini uyumlaştırma girişiminin bir parçası olarak Komisyon, ambalaj atıklarının kaynakta doğru bir şekilde ayrıştırılmasını kolaylaştıracak AB çapında bir etiketlemenin uygulanabilirliğini değerlendirecektir.

Komisyon, PET dışında gıdayla temas eden plastik malzemelerin güvenli bir şekilde geri dönüştürülmesi için kurallar da koyacaktır.

İçilebilir musluk suyunu halka açık yerlerde erişilebilir yapmak için İçme Suyu Direktifi'nin şartlarının yerine getirilişini sıkı bir şekilde takip edecek ve destekleyecektir; böylelikle şişelenmiş suya olan bağımlılık azalacak ve ambalaj atığının önüne geçilecektir.

3.4 Plastikler

Döngüsel Ekonomide AB Plastik Stratejisi²⁸, ciddi bir kamu sorununa cevap veren kapsamlı bir dizi girişimi harekete geçirmiştir. Ancak; önümüzdeki 20 yıl içerisinde plastik kullanımının iki katına çıkması beklendiğinden Komisyon, her yerde bulunan bu malzemenin yarattığı sürdürülebilirlik sorunuyla ilgilenmek amacıyla bu anlamda ilave önlemler alacaktır ve 7. Bölüm'de de belirtildiği gibi plastik kirliliği sorunuyla küresel çapta mücadele etmek amacıyla ortak bir yaklaşım benimsemeye devam edecektir.

Geri dönüştürülmüş plastik algısını artırmak ve plastiklerin sürdürülebilir kullanımına daha fazla katkı sunmak amacıyla Komisyon, Döngüsel Plastikler İttifakı'nın faaliyetlerini de göz önünde bulundurarak **geri dönüştürülmüş içerik için zorunlu şartlar ile ambalaj, inşaat malzemeleri ve araçlar gibi temel ürünler için atık azaltım önlemleri** ileri sürecektir.

Plastik çöplerin azaltılmasına yönelik önlemlere ilave olarak Komisyon, aşağıdaki hususları yaparak **çevrede mikroplastiklerin bulunması** sorunuyla ilgilenecektir;

²⁷ European Parliament and Council Directive 94/62/EC of 20 December 1994 on packaging and packaging waste, OJ L 365 31.12.1994, p. 10.

²⁸ COM(2018) 28 final.

- Avrupa Kimya Ajansı'nın fikrini de dikkate alarak **bilerek eklenmiş mikroplastikleri kısıtlayarak** ve peletler konusunu ele alarak;
- Ürünlerin yaşam döngülerinin ilgili bütün aşamalarında **mikroplastiklerin yakalanmasını** artıracak önlemler de dâhil olmak üzere mikroplastiklerin istemsiz salınımı konusunda **etiketleme, standardizasyon, belgelendirme ve düzenleyici önlemler** geliştirerek;
- Özellikle lastiklerden ve tekstilden kaynaklanan, **istemsiz olarak ortaya çıkan mikroplastikleri ölçme** metotlarını daha da geliştirerek ve uyumlaştırarak; denizsuyundaki mikroplastik konsantrasyonları konusunda harmonize veri sunarak;
- Mikroplastiklerin çevrede, içme suyunda ve yiyeceklerde **bulunması ve buna ilişkin risklerle ilgili bilimsel bilgilerdeki** boşlukları kapatarak.

Ayrıca; Komisyon, aşağıdaki konulara ilişkin olarak **bir politika çerçevesi** geliştirerek gittikçe yükselen sürdürülebilirlik sorununu ele alacaktır:

- Biyo-temelli hammadde kullanımının gerçek çevresel faydalarla sonuçlandığı durumların değerlendirmesine dayanarak ve fosil kaynakların kullanımının azaltılmasının ötesine gidilerek **biyo-temelli plastiklerin tedariki (sourcing), etiketlenmesi ve kullanılması;**
- Kullanıldığında çevreye fayda sağlayabilen uygulamaların ve bu tür uygulamalar için oluşturulan kriterlerin değerlendirilmesine dayanılarak **biyobozunabilir veya kompostlanabilir plastiklerin kullanımı.**

Komisyon, aşağıdaki konulara ilişkin olarak tek pazarı korurken aynı zamanda denizlerdeki plastik kirliliği sorunuyla da ilgilenmek için yeni **Tek Kullanımlık Plastik Ürünler**²⁹ ve balık av malzemeleri Direktifinin zamanında uygulanmasını sağlayacaktır;

- Direktif kapsamındaki ürünlerin harmonize bir şekilde yorumlanması,
- Tütün, içecek bardakları ve ıslak mendillerin etiketlenmesi ve kirliliğin önüne geçmek için şişelere bağlı kapak uygulamasının getirilmesi,
- Ürünlerdeki geri dönüştürülmüş içeriğin ölçülmesine ilişkin olarak ilk defa kurallar geliştirilmesi.

3.5. Tekstil

Tekstil; birincil hammadde ve su kullanımı açısından gıda, konut ve ulaşımdan sonra en zorlayıcı dördüncü; sera gazı emisyonu bakımından da beşinci kategoridir³⁰. Dünya genelinde bütün tekstilin %1'den daha azlık bir kısmının yeni tekstile dönüştürüldüğü tahmin edilmektedir³¹. Değer bazında kıyafetlerin %60'ı başka bir yerde üretiliyor olsa da ağırlıklı olarak KOBİ'lerden oluşan AB tekstil sektörü, uzun bir yeniden yapılanma süreci sonrasında toparlanmaya başlamıştır.

²⁹ Directive (EU) 2019/904 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on the reduction of the impact of certain plastic products on the environment, OJ L 155, 12.6.2019, p. 1.

³⁰ EEA Briefing report Nov 2019.

³¹ Ellen McArthur Foundation (2017), *A new Textiles Economy*

Tekstil değer zincirinin kopleks yapısı ışığında bu sorunlara yanıt bulmak amacıyla sektörün ve diğer paydaşların girdilerine dayanarak Komisyon, **kapsamlı bir AB Tekstil Stratejisi** öne sürecektir. Bu strateji, tekstilin yeniden kullanım pazarı da dâhil olmak üzere sürdürülebilir ve döngüsel tekstil için AB pazarını canlandırarak, hızlı moda konusuyula ilgilenerek ve yeni iş modelleri kullanarak sektördeki endüstriyel rekabetçiliği ve inovasyonu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bu da aşığıdaki belirtilen önlemlerin de içinde yer aldığı kapsamlı bir dizi önlemler yoluyla gerçekleştirilecektir:

- Tekstil ürünlerinin döngüsellige uygun olmasını sağlayacak **ekotasarım önlemlerinin** geliştirilmesi de dâhil olmak üzere 2. Bölüm’de belirtildiği gibi **yeni sürdürülebilir ürün çerçevesinin** uygulanması; ikincil hammaddelerin kullanımının sağlanması, tehlikeli kimyasallar konusuyula ilgilenilmesi ve **sürdürülebilir tekstili tercih etmeleri, yeniden kullanım ve onarım hizmetlerine kolay bir şekilde erişmeleri için iş çevresinin ve tüketicinin teşvik edilmesi**;
- Özellikle **hizmet olarak ürün modellerine, döngüsel malzemelere ve üretim süreçlerine teşvik ve destek** sağlayarak AB’de sürdürülebilir ve döngüsel tekstil için iş ve düzenleyici çevrenin iyileştirilmesi ve **uluslararası işbirliği** yoluyla şeffaflığın artırılması;
- Üye Devletlerin de 2025 yılına kadar sağlamak zorunda olduğu, **teksil atıklarının yüksek düzeyde ayrı toplanmasını** başarmak için rehberlik sağlanması;
- Inovasyon yoluyla tekstilin **ayıklanmasının, yeniden kullanımının ve geri dönüşümünün** artırılması, **endüstriyel uygulamaların** ve genişletilmiş üretici sorumluluğu gibi **düzenleyici önlemlerin** teşvik edilmesi.

3.6. İnşaat ve Binalar

İnşa edilmiş çevrenin, yerel iş ve yaşam kalitesi bazında ekonominin pek çok sektörüne önemli etkileri mevcuttur. Yüksek miktarda kaynak kullanımını gerektirir ve yer altından çıkarılmış malzemelerin yaklaşık %50’sinin de sebebidir. İnşaat sektörü, AB’nin toplam atık üretiminin %35’den daha fazlasından sorumludur³². Malzemelerin yer altından çıkarılması, inşaat malzemelerinin imalatı, binaların inşası ve yenilenmesinden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının, toplam ulusal sera gazı emisyonlarının %5-12’sini oluşturduğu tahmin edilmektedir³³. Daha yüksek malzeme verimliliği, bu emisyonların %80’ini azaltabilir³⁴.

Malzeme verimliliğini artırma ve iklim etkilerini azaltma potansiyelini kullanmak amacıyla Komisyon, kapsamlı bir **Sürdürülebilir İnşaat Edilmiş Çevre Stratejisi** başlatacaktır. Bu strateji; iklim, enerji ve kaynak verimliliği, inşaat ve yıkım atıklarının yönetimi, erişilebilirlik, dijitalleşme ve yetenekler gibi ilgili politika alanları arasında bir bütünlük sağlayacaktır. Aşığıdaki hususları gerçekleştirerek binaların yaşam döngüsü boyunca sürdürülebilirlik ilkelerini teşvik edecektir:

³² Eurostat data for 2016.

³³ <https://www.boverket.se/sv/byggande/hallbart-byggande-och-forvaltning/miljoindikatorer---aktuell-status/vaxthusgaser/>

³⁴ Hertwich, E., Lifset, R., Pauliuk, S., Heeren, N., IRP, (2020), *Resource Efficiency and Climate Change: Material Efficiency Strategies for a Low-Carbon Future*.

- Belirli inşaat malzemeleri için **geri dönüştürülmüş içerik şartlarının** muhtemel uygulanması da dâhil olmak üzere **Yapı Malzemeleri Yönetmeliği'nin**³⁵ revizyonu kapsamında inşaat malzemelerinin güvenliği ve işlevselliği de göz önünde bulundurularak sürdürülebilirlik performanslarının ele alınması;
- Bina tasarımı³⁶ için oluşturulan döngüsel ekonomi ilkeleriyle uyumlu olacak şekilde inşa edilmiş mülklerin sağlamlığını ve uyarlanabilirliğini iyileştirecek önlemlerin getirilmesi ve binalar için **dijital ruhsatların/karnelerin** geliştirilmesi;
- **Kamu alımlarında yaşam döngüsü değerlendirmesini** ve **AB sürdürülebilir finans çerçevesini** entegre edecek Seviye(ler)in³⁷ kullanılması ve karbon azaltım hedefleri koymanın uygunluğunun ve karbon tutma potansiyellerinin araştırılması,
- **İnşaat ve yıkım atıklarıyla onların malzemeye özgü fraksiyonları için AB mevzuatında yer alan malzeme geri kazanım hedeflerinin** yeniden gözden geçirilmesi;
- **Toprak kapamayı** azaltacak, terkedilmiş veya kirletilmiş endüstri bölgelerini iyileştirecek ve **kazılmış toprakların** güvenli, sürdürülebilir ve döngüsel kullanımını artıracak girişimlerin teşvik edilmesi.

Ayrıca; AB'de enerji verimliliği konusunda önemli ilerlemelere vesile olacak Avrupa Yeşil Mutabakatı'nda duyurulan 'Restorasyon Dalgası' girişimi; döngüsel ekonomi ilkeleri, özellikle optimize edilmiş yaşam döngüsü performansı ve inşa edilmiş mülklerin daha uzun yaşam süresine uyumlu olacak şekilde uygulanacaktır. İnşaat ve yıkım atıkları için kazanım hedeflerinin revizyonunun bir parçası olarak Komisyon, büyüyen bir atık kolu olan izolasyon malzemelerini de dikkate alacaktır.

3.7. Gıda, Su ve Besin Maddeleri

Döngüsel ekonomi; kaynak çıkarımının ve kullanımın çevre üzerindeki olumsuz etkilerini önemli ölçüde azaltabilir ve Avrupa'daki biyoçeşitliliğin ve doğal sermayenin yeniden canlandırılmasına katkıda bulunabilir. Biyolojik kaynaklar, AB ekonomisinin anahtar girdilerinden bir tanesidir ve gelecekte daha da önemli bir role sahip olacaktır. Komisyon; Biyoekonomi Stratejisi ve Eylem Planı'nı takiben alınacak aksiyonlar yoluyla yenilenebilir biyo-temelli malzemelerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır.

Akdeniz İhracatçı Birlikleri

³⁵ Regulation (EU) No 305/2011 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2011 laying down harmonised conditions for the marketing of construction products and repealing Council Directive 89/106/EEC, OJ L 88, 4.4.2011, p. 5.

³⁶ <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/39984>

³⁷ <https://ec.europa.eu/environment/eussd/buildings.htm>

Gıda değer zinciri, önemli kaynak ve çevresel baskıdan sorumlu iken AB’de, üretilen toplam gıdanın tahmini %20’si kaybolmakta veya israf edilmektedir. Bu sebeple, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda ve 4.1. Bölüm’de atıfta bulunan 2008/98/EC³⁸ Direktifi’nin revizyonunun bir parçası olarak Komisyon; gıda değer zincirini kapsamlı bir şekilde ele alacak olan AB Tarladan Sofraya Stratejisi çerçevesinde anahtar bir aksiyon olarak gıda atıklarının azaltımı konusunda bir hedef ileri sürecektir.

Komisyon, gıda dağıtım ve tüketiminin sürdürülebilirliğini artıracak spesifik önlemler de planlayacaktır. Sürdürülebilir ürünler girişimi çerçevesinde Komisyon, gıda hizmetlerinde yer alan tek kullanımlık ambalaj, sofraya gereçleri ve çatal-bıçak takımlarının yeniden kullanılabilir ürünlerle ikame edilmesi amacıyla yeniden kullanım konusundaki yasama inisiyatifinin kapsamını belirleyecek analitik bir çalışma başlatacaktır.

Suyun Yeniden Kullanımı Yönetmeliği, tarımda suyun yeniden kullanılmasına ilişkin olarak döngüsel yaklaşımları teşvik edecektir. Komisyon, endüstriyel süreçlerde de suyun yeniden kullanımına ve su verimliliğine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, besin maddelerinin daha sürdürülebilir şekilde uygulanmasının sağlamak ve geri kazanılmış besin maddeleri piyasasını özendirmek amacıyla Entegre Besin Maddeleri Yönetim Planını geliştirecektir. Komisyon, ayrıca atıksu arıtma ve kanalizasyon çamuru konusundaki direktiflerin yeniden gözden geçirilmesini gündemine alacak ve alg gibi doğal besin giderimi yöntemlerini değerlendirecektir.

³⁸ Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives, OJ L 312, 22.11.2008, p. 3.

4. DAHA AZ ATIK, DAHA ÇOK DEĞER

4.1. Atık önlemeyi ve döngüsellığı destekleyen kapsamlı atık politikası

AB seviyesinde ve ulusal seviyede sarf edilen çabalara rağmen üretilen atık miktarı düşmemektedir. AB içerisindeki bütün ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan yıllık atık miktarı 2,5 milyar ton veya yılda kişi başına 5 tondur ve her vatandaş ortalama yaklaşık yarım tonluk belediye (kentsel) atığı üretmektedir. Atık üretiminin ekonomik büyümeden ayrıştırılması, bütün değer zinciri genelinde ve her evde bir hayli çaba gösterilmesini gerektirmektedir.

Sürdürülebilir ürün politikası sunulması ve bunun özel bir mevzuata (2. ve 3. Bölüm'e bakınız) dönüştürülmesi, atık önleme konusunda ilerleme kaydedilmesi için elzem olacaktır. Buna ek olarak; AB atık kanunlarını geliştirmemiz, güçlendirmemiz ve daha iyi şekilde uygulamamız gerekmektedir.

AB atık kanunları, AB fonlarıyla da desteklenerek 1970'lerden beri atık yönetiminde önemli ilerlemelere yol açmıştır. Ancak; döngüsel ekonomiye ve dijital çağa ayak uydurması için devamlı olarak modernleştirilmesi gerekmektedir. 3. Bölüm'de açıklandığı gibi atığın önlenmesi, geri dönüştürülmüş içeriğin artırılması, daha güvenli ve temiz atık kollarının teşvik edilmesi ve yüksek kaliteli geri dönüşümün sağlanması için **piller, ambalaj, ömrünü tamamlamış araçlar ve elektronik cihazlardaki tehlikeli maddeler hususundaki AB mevzuatının** yeniden gözden geçirilmesi önerilecektir.

Buna ek olarak; Komisyon, 2008/98/EC Direktifi'nin revizyonu bağlamında atık önleme hususundaki daha geniş kapsamlı bir dizi tedbirin bir parçası olarak belirli atık kolları için **atık azaltım hedefleri** önerecektir. **Üretici sorumluluğunu artıran tasarımlar** için yakın zamanda getirilen koşulların uygulanmasını artıracak, teşvikler sağlayacak ve atık geri dönüşümünde bilgi ve iyi uygulamaların paylaşımını teşvik edecektir. Bütün bunlar, toplam atık üretimini önemli ölçüde azaltma ve **2030 yılına kadar rezidü (geri dönüştürülmeyen) belediye (kentsel) atık miktarının yarıya indirilmesi** hedefine hizmet edecektir.

Yüksek kaliteli geri dönüşümün yapılması, atıkların ayrı ayrı toplanmasına bağlıdır. Vatandaşlara, işletmelere ve kamu otoritelerine atıkları daha iyi ayrıştırmaları konusunda yardım etmek amacıyla Komisyon, **ayrı atık toplama sistemlerini uyumlu hale getirmeyi** önerecektir. Özellikle; bu öneri, kent merkezinden dış bölgelere kadar uzanan bölgesel ve yerel koşulları da göz önünde bulundurarak ayrı toplama modellerinin en etkili şekilde birleştirilmesi ve kamu alanları da dâhil olmak üzere ayrı toplama noktalarının yoğunluğu ve erişilebilirliği konularını ele alacaktır. Aynı renkte çöp kutuları, temel atık türleri için uyumlu semboller, ürün etiketleri, bilgilendirme kampanyaları ve ekonomik araçlar gibi tüketicinin de sürece katılımına olanak tanıyan diğer hususlar da göz önünde bulundurulacaktır. Ürünlerde kullanılmak üzere özellikle de gıdyla temas edecek malzemeler için toplanan atıkların kalitesini sağlamak amacıyla standart getirilmeye ve kalite yönetim sistemleri kullanılmaya çalışılacaktır.

Atık yönetimi konusunda Üye Devletlerin desteklenmesi için ilave girişimlere ihtiyaç vardır. Üye Devletlerin yarısı, belediye (kentsel) atıklarının %50'sinin geri dönüştürülmesi konusundaki 2020 hedefine uyum sağlamamaktadır. Politika reformları getirmek için Komisyon, **döngüsel ekonomi ve atık konusunda yüksek seviyeli bir değişim** organize

edecek ve AB fonlarından azami ölçüde yararlanarak **Üye Devletler, bölgeler ve şehirlerle işbirliğini artıracaktır**. Gerekli olduğu hallerde Komisyon, yürütme yetkisini de kullanacaktır.

4.2. Zehirsiz bir çevrede döngüselliğin artırılması

AB kimya politikası ve mevzuatı, özellikle de REACH, vatandaşları ve çevreyi daha iyi korumak amacıyla tehlikeli maddelerin kademeli olarak ikame edilmesi yoluyla ‘tasarımı itibarıyla güvenli kimyasallara’ geçişi teşvik etmektedir. Ancak; yasaklanmış maddelerin geri dönüştürülmüş hammaddeler içerisinde bulunmaya devam ettiği gibi durumlarda ikincil hammaddelerin güvenliğinden de hala ödün verilebilmektedir. İkincil hammadde kullanımına olan güveni artırmak için Komisyon,

- Arizi bulaşmadan kaynaklananlar da dâhil olmak üzere kirleticilerin atıktan yüksek kaliteli bir şekilde ayıklanması ve giderilmesi için çözümler geliştirilmesine destek verecektir;
- **Çevre ve sağlık açısından sorun yaratan maddelerin geri dönüştürülmüş malzeme ve bu malzemelerden yapılan eşyalardaki varlığını minimize edecek metodolojiler** geliştirecektir;
- Çok yüksek önem arz eden maddeler ve özellikle kronik etkileri³⁹ olan ilgili diğer maddeler, tedarik zinciri boyunca bulunan geri kazanım operasyonları için teknik problem yaratan **maddeler üzerindeki bilgileri izleyecek ve yönetecek**; sürdürülebilir ürün politika çerçevesi kapsamındaki önlemlerle ve çok yüksek önem arz eden maddeleri içeren eşyalara ilişkin ECHA Veritabanıyla sinerji içerisinde **atıkta bulunan bu maddeleri tespit edecek harmonize sistemlerin** kademeli olarak geliştirilmesi için sanayi ile işbirliği yapacaktır;
- Bilimsel ve teknik ilerlemeler ve Stockholm Sözleşmesi çerçevesindeki uluslararası yükümlülükler doğrultusunda **Kalıcı Organik Kirleticiler konusundaki Yönetmelik’in eklerinde** değişiklik yapılmasını önerecektir;
- Kimyasal maddeler sınıflandırmasına, gerekli olduğu durumlarda karışımlarına daha fazla uyum gösterilerek temiz geri dönüşüm kollarını sürdürmek amacıyla **tehlikeli atıkların sınıflandırma ve yönetimini** iyileştirecektir.

Sürdürülebilirlik için Kimyasallar Stratejisi; kimyasallar, ürünler ve atık mevzuatı arasındaki arayüzle daha fazla ilgilenecek ve döngüsel ekonomiyle olan sinerjiyi kuvvetlendirecektir.

4.3. İkincil hammaddeler için iyi işleyen bir AB pazarının yaratılması

İkincil hammaddeler; sadece güvenlik sebebiyle değil aynı zamanda performans, bulunabilirlik ve maliyet sebebiyle birincil hammaddelerle rekabet etme konusunda pek çok zorlukla karşılaşmaktadır. Bu Planda öngörülen pek çok eylem, özellikle de ürünlerdeki **geri dönüştürülmüş içerik** konusunda şartlar getirilmesi, ikincil hammaddelere talep ile ikincil hammaddelerin arzı arasındaki yanlış eşleşmenin önüne geçilmesi hususunda katkı verecek ve AB içerisinde geri dönüşüm sektörünün sorunsuz bir şekilde yayılmasını sağlayacaktır. Ayrıca; ikincil hammaddeler için iyi işleyen bir iç piyasa oluşturmak için Komisyon,

³⁹ As identified under Regulation (EC) 1907/2006 and Regulation (EC) 1272/2008 of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on classification, labelling and packaging of substances and mixtures, amending and repealing Directives 67/548/EEC and 1999/45/EC, and amending Regulation (EC) No 1907/2006, OJ L 353, 31.12.2008, p. 1.

- Atık sayılmaktan çıkma statüsü ve yan ürünlere ilişkin yeniden gözden geçirilmiş kuralların Üye Devletlerce uygulanışı takip edilerek **belirli atık kolları için AB çapında atık sayılmaktan çıkma kriterleri** geliştirmek için kapsamı değerlendirecek ve ulusal atık sayılmaktan çıkma ve yan ürün kriterlerini uyumlaştırmak amacıyla sınır ötesi işbirliği girişimlerini destekleyecektir;
- Hâlihazırda ulusal, Avrupa ve uluslararası düzeyde mevcut standardizasyon çalışmalarının devam etmekte olan değerlendirmesine dayanarak **standardizasyonun** üstlendiği rolü artıracaktır;
- Yüksek önem arz eden maddelerin kullanımının yetki şartına tabi olduğu durumlar için bahsedilen bu **yüksek önem arz eden maddelerin eşyalarda** kullanılması hususundaki kısıtlamalardan zamanında yararlanacaktır, diğer taraftan da sınırlarda bu kısıtlamaları uygulamaya koymaya devam edecektir;
- **Anahtar ikincil malzemeler için piyasa gözlemevi** kurulmasının uygulanabilirliğini değerlendirecektir.

4.4. AB'den atık ihracatı yapılması konusunun ele alınması

Küresel atık pazarı, çok önemli değişiklikler yaşamaktadır. Son on yıl içerisinde, Avrupa'nın milyonlarca ton atığı, çoğu kez doğru düzgün bir atık arıtma işlemi yapılmadan AB Üyesi olmayan ülkelere ihraç edilmiştir. Pek çok durumda; atık ihracatı, varış ülkelerinde çevresel ve sağlık açısından, AB'de de sanayi açısından olumsuz etkilerle sonuçlanmıştır. Bazı üçüncü ülkeler tarafından son zamanlarda getirilen ithalat kısıtlamaları, AB'nin atık arıtma konusunda Birlik dışındaki ülkelere aşırı bağımlı olmasına sebep olmuştur; diğer taraftan, kapasitesini artırmak ve AB'deki atığa değer katmak için geridönüşüm sanayisini de harekete geçirmiştir.

Bu gelişmeler ışığında ve atıkların yasadışı bir şekilde sevkiyatının endişe kaynağı olmaya devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda Komisyon, **AB'nin atık sorunlarını üçüncü ülkelere ihraç etmemesini sağlamak** amacıyla aksiyon alacaktır. İkincil malzemelerin ürün tasarımı, kalitesi ve güvenliği konusundaki eylemler ve bu ürünlerin pazarlarının genişletilmesi, nitelikli ikincil malzemeler için "**AB'de geri dönüştürülmüş**" ifadesini bir ölçüt haline getirmeye katkıda bulunacaktır.

Atık sevkiyatları⁴⁰ hususunda AB kurallarının kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesi, AB'de atıkların yeniden kullanılması ve geri dönüştürülmesi konusunda hazırlıkları kolaylaştıracaktır. Bu revizyon; varış ülkelerini, sorunlu atık kollarını, endişe kaynağı olan atık operasyonlarının türlerini ve yasadışı sevkiyatları engelleyecek yaptırımları dikkate alarak üçüncü ülkelerde çevre ve sağlık konusunda zararlı etkileri olan veya AB içerisinde arıtılabilecek atıkların ihracatını kısıtlamayı da hedefleyecektir. Komisyon, özellikle yasadışı atık ihracatı ve kaçakçılığı alanında çevresel suçlarla mücadele etmek amacıyla çoktarafli, bölgesel ve iki taraflı düzeyde geliştirilen önlemleri de destekleyecek, atık sevkiyatlarının kontrolünü artıracak ve bu ülkelerdeki sürdürülebilir atık yönetimini iyileştirecektir.

⁴⁰ Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste, OJL 190, 12.7.2006, p. 1.

5. DÖNGÜSELLİĞİN İNSANLAR, BÖLGELER VE ŞEHİRLER İÇİN İŞLER HALE GETİRİLMESİ

2012 ve 2018 yılları arasında AB’de dögüsel ekonomiyle ilgili işlerin sayısı, %5 oranında arttı ve 4 milyona ulaştı⁴¹. Çalışanların yeşil dönüşümün gerektirdiği becerileri edinmeleri koşuluyla dögüsellüğün iş yaratma konusunda net olumlu etkisi olması beklenmektedir. Özellikle **Avrupa Sosyal Haklar Sütununu**⁴² uygulayacak Eylem Planı çerçevesinde yeşil geçişi destekleyerek ve sosyal kapsayıcılığı güçlendirerek sağlanacak karşılıklı fayda yoluyla dögüsel ekonomiyle ilişkili olarak iş yaratma konusunda öncü olan sosyal ekonominin potansiyeli sonuna kadar kullanılacaktır.

Komisyon; **Beceriler Gündemi’ni** güncelleme, geniş ölçekte çoklu paydaş ortaklığıyla **Beceriler Pakti’nin**, ayrıca Sosyal Ekonomi Eylem Planı’nın başlatılması bağlamında, beceriler ve iş yaratma hususunda destekleyici enstrümanların dögüsel ekonomiye geçişi hızlandırma konusunda katkı vermesini sağlayacaktır. Eğitim ve öğretim sistemlerine, yaşamboyu öğrenmeye ve sosyal inovasyona ilave yatırımlar yapılması, **Avrupa Sosyal Fonu+** kapsamında teşvik edilecektir.

Komisyon, bölgesel düzeyde gerekli yatırımları desteklemek ve bütün bölgelerin geçişten yararlanmasını sağlamak amacıyla AB finansal araçlarının potansiyelinden de yararlanacaktır. Farkındalık yaratma, işbirliği ve kapasite geliştirmeye ilave olarak **Uyum Politikası** fonları, bölgelerin dögüsel ekonomi stratejilerini uygulamalarına ve kendi endüstriyel dokularını ve değer zincirlerini kuvvetlendirmelerine yardım edecektir. **Dış bölgelerin ve adaların** kaynak ithalatına bağımlı olması, turizm dolayısıyla daha da artan yüksek atık üretimi ve atık ihracatı sebebiyle dögüsel ekonomi çözümleri bu bölge ve adalara göre uyarlanacaktır. Avrupa Yeşil Mutabakatı ve InvestEU’nun bir parçası olarak önerilen **Adil Geçiş Mekanizması**⁴³, dögüsel ekonomiyi odağına alan projeleri destekleyebilecektir.

Önerilen **Avrupa Kent Girişimi**, **Zeki Şehirler Çağrı Girişimi** ve **Dögüsel Şehirler ve Bölgeler Girişimi**, şehirlere önemli yardımlar sağlayacaktır. Dögüsel ekonomi, Yeşil Şehir Anlaşması’nın öncelikli alanları arasında yer alacaktır.

Avrupa Dögüsel Ekonomi Paydaş Platformu, paydaşların bilgi alışverişinde buldukları bir yer olmaya devam edecektir.

⁴¹ https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=cei_cie010&language=en

⁴² COM(2020) 14 final

⁴³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_20_39

6. ORTAK EYLEMLER

6.1. İklim nötrlük için ön koşul olarak döngüsellik

İklim nötr olabilmek için döngüsellik ve sera gazı emisyonlarının azaltımı arasındaki sinerjinin artırılması gerekmektedir. Komisyon,

- Döngüsellüğün **iklim değişikliğini hafifletme ve iklim değişikliğine adaptasyon üzerindeki etkisinin** sistematik bir şekilde nasıl ölçülebileceğini analiz edecek;
- AB genelinde ve ulusal düzeyde **döngüsel ekonomiden sera gazı emisyonlarının azaltımı konusunda faydalanmak için modelleme araçlarını** iyileştirecek;
- **Ulusal Enerji ve İklim Planları'nın gelecek revizyonlarında**, gerekli olduğu hallerde diğer iklim politikalarında **döngüsellüğünün rolünün** güçlendirilmesini teşvik edecektir.

Sera gazı emisyonlarını azaltmak, iklim nötr olmak; karbonu atmosferden uzaklaştırmayı, salınım yapmaksızın karbonun ekonomide kullanılmasını ve uzun süre depolanmasını gerektirecektir. Ekosistemlerin yeniden canlandırılması, ormanların korunması, ağaçlandırma, sürdürülebilir orman yönetimi ve karbon tutma gibi yöntemlerle karbon giderme süreci doğa temelli olabilir veya ahsap inşasında uzun dönem depolanması, yeniden kullanımı ve inşaat malzemelerinde mineralizasyon gibi karbonun ürünlerde depolanması yoluyla artırılmış döngüsellik temelli olabilir.

Karbon gideriminin kavranmasını ve karbonun artırılmış döngüsellüğünü teşvik etmek amacıyla biyoçeşitlilik hedeflerine de tam uyum içerisinde Komisyon; karbon gideriminin gerçekliğini takip edip doğrulayacak güçlü ve şeffaf bir karbon muhasebesine dayanarak **karbon gideriminin sertifikalandırılması için düzenleyici bir çerçeveyi** geliştirmenin yollarını arayacaktır.

6.2. Ekonomiyi doğru yapmak

Yeşil geçişin hızlandırılması, finansmanın sürdürülebilir üretim ve tüketim modellerine yönlendirecek dikkatli fakat kesin tedbirler gerektirecektir. Komisyon, bu anlamda bir dizi girişimde bulunmuştur zaten. Bunlar arasında **döngüsel ekonomi hedefinin AB Taksonomi Yönetmeliği çerçevesine entegre edilmesi**⁴⁴ ve **finansal ürünler için AB Ekoetiket kriteri** konusunda hazırlık çalışmalarının yürütülmesi de vardır. **Döngüsel Ekonomi Finansal Destek Platformu**; döngüsel teşvikler, kapasite geliştirme ve finansal risk yönetimi konusunda proje sahiplerine rehberlik etmeye devam edecektir. Mevcut çerçeve kapsamında KOBİ teminatları ve 2021 itibarıyla de InvestEU gibi AB finansal araçları, döngüsel ekonomiyi destekleyecek özel finansmanı da harekete geçirmektedir. Komisyon, geri dönüştürülmemiş plastik ambalaj atıklarına dayanarak AB bütçesi için yeni bir öz kaynak da önermiştir. Buna ek olarak Komisyon,

- **Finansal olmayan raporlama direktifinin** önümüzdeki **revizyonunda** çevresel verilerin şirketler tarafından açıklanması sürecini iyileştirecek;

⁴⁴ The EU classification system for environmentally sustainable activities: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/HIS/?uri=CELEX%3A52018PC0353>

- **Finansal veriyi döngüsel ekonomi performans verisiyle tamamlayan çevresel muhasebe ilkelerini geliştirecek işletme önderliğindeki girişimleri** destekleyecektir;
- Kurumsal yönetim çerçevesini iyileştirerek **sürdürülebilirlik kriterlerini iş stratejilerine** dâhil edilmesini teşvik edecektir;
- **Avrupa Dönemi'nin** (European Semester) **yeniden odaklanmasının** bir parçası olarak ve **çevre ve enerji alanında Devlet Desteği Rehberinin** yakın zamanda yapılacak olan revizyonu bağlamında döngüsel ekonomiyle bağlantılı hedefleri yansıtabacaktır;
- **Atık gömme** ve **yakma vergileri** de dâhil olmak üzere **çevresel vergilendirme** gibi iyi tasarlanmış **ekonomi araçlarının** daha geniş kapsamlı olarak uygulanmasını teşvik etmeye devam edecektir ve özellikle tamir hizmetleri⁴⁵ olmak üzere nihai tüketicileri hedefleyen döngüsel ekonomi faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla Üye Devletlerin **katma değer vergisi oranlarını** kullanmasına imkân tanıyacaktır;

6.3. Geçiş; araştırma, inovasyon ve dijitalleşme ile yürütmek

Avrupalı işletmeler, döngüsel inovasyon konusunda başı çekmektedir. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, akıllı uzmanlaşma yoluyla LIFE ve Ufuk Avrupa, özel inovasyon fonunu tamamlayacak ve piyasaya çözümler getirmek amacıyla bütün inovasyon döngüsünü destekleyecektir. Ufuk Avrupa; göstere ve verilerin, yeni malzeme ve ürünlerin geliştirilmesine, “tasarımı itibarıyla güvenli” yaklaşımına dayanarak tehlikeli maddelerin ikamesi ve yok edilmesine, döngüsel iş modellerinin geliştirilmesine ve kimyasal geri dönüşümün potansiyelini araştırarak ve döngüsel hedefleri tutturmada dijital araçların rolünü göz önünde bulundurarak yeni üretim ve geri dönüşüm teknolojilerinin geliştirilmesine destek verecektir. Marie Skłodowska Curie Eylemleri, bu alandaki araştırmacıların becerilerini geliştirmelerine, eğitim ve hareketliliklerine de destek verecektir.

Dijital teknolojiler, ürünlerin, parçalarının ve malzemelerin seyirlerini izleyebilir ve çıkan verinin güvenli bir şekilde ulaşılabilir olmasını sağlayabilir. 2. Bölüm’de bahsedilen akıllı döngüsel uygulamalar için Avrupa veri alanı; ürün pasaportları, kaynak haritalaması ve tüketici bilgileri gibi uygulama ve hizmetleri yürütecek yapı ve yönetim sistemini sağlayacaktır.

Avrupa İnovasyon ve Teknoloji Enstitüsü; Bilgi ve İnovasyon Komiteleri bünyesindeki üniversite, araştırma kurumları, sanayi ve KOBİ’lerle işbirliği içerisinde döngüsel ekonomi alanındaki inovasyon girişimlerini koordine edecektir.

Fikri mülkiyet rejiminin, dijital çağa ve yeşil dönüşüme ayak uydurması ve AB işletmelerinin rekabetçiliğini desteklemesi gerekmektedir. Komisyon, fikri mülkiyetin döngüsel ekonomiyi ve yeni iş modellerinin ortaya çıkmasını mümkün kılan temel bir faktör olarak kalmasını sağlamak için Fikri Mülkiyet Stratejisini öne sürecektir.

⁴⁵ Subject to the outcome of the on-going legislative procedure.

7. GİRİŞİMLERİ KÜRESEL SEVİYEDE YÜRÜTMEK

AB; adil, iklim nötr, kaynak-etkin ve dögüsel bir ekonomiye geçişte çabalarını küresel ölçekte de sürdürürse ancak başarılı olabilir. ‘Güvenli bir İşletim Alanının’ tanımlanması konusunda müzakerelerin ilerletilmesi için gittikçe artan bir ihtiyaç söz konusudur; bu şekilde çeşitli doğal kaynakların kullanılması, belirli yerel, bölgesel veya küresel eşikleri aşmaz ve çevresel etkiler gezegen sınırları dâhilinde kalır.

AB katılım perspektifindeki ülkeler, Güney ve Doğu’daki yakın komşularımız, yükselen ekonomiler ve dünya genelindeki önemli partnerler için yeni sürdürülebilir modeller; Avrupalı ekonomi aktörleriyle olan bağı güçlendirirken iş ve istihdam fırsatları yaratacaktır⁴⁶.

Dögüsel ekonomiye küresel geçiş desteklemek için Komisyon,

- Avrupa Plastik Stratejisi’ne dayandırarak **plastikler konusunda küresel bir anlaşmaya** varmak amacıyla çabalarını uluslararası seviyede yürütecek ve AB’nin plastikler konusundaki dögüsel ekonomi yaklaşımının kavranmasını teşvik edecektir;
- Küresel dögüsel ekonomiyi geliştirirken bilgi ve yönetim boşluklarını tespit etmek amacıyla **Küresel Dögüsel Ekonomi İttifakı**’nı önerecek ve büyük ekonomiler de dâhil olmak üzere ilave ortaklık girişimlerinde bulunacaktır;
- Doğal kaynak kullanımı için ‘**Güvenli bir İşletim Alanı**’ tanımlamasının olabilirliğini araştıracaktır ve **doğal kaynakların yönetimine ilişkin uluslararası bir anlaşma** konusunda müzakereleri başlatmayı gündemine alacaktır;
- Yeşil dönüşümün ve dögüsel ekonominin faydalarını azami seviyeye çıkarmak için **Afrika ile** daha güçlü bir **ortaklık** inşa edecektir;
- **Serbest Ticaret Anlaşmalarının** dögüsel ekonominin kapsamlı hedeflerini yansıtmasını temin edecektir;
- **Batı Balkanlarla katılım sürecinde; ikili, bölgesel ve çok taraflı politika diyalogları, forum ve çevresel anlaşmalar;** bunun yanısıra katılım öncesi yardım ve komşuculuk, Uluslararası Sürdürülebilir Finans Platformu da dâhil olmak üzere kalkınma ve uluslararası işbirliği programları bağlamında dögüsel ekonomiyi teşvik etmeye devam edecektir;
- Avrupa Yeşil Mutabakatı diplomasisi ve Dögüsel Ekonomi misyonlarıyla **destek faaliyetlerini** hızlandıracak ve küresel dögüsel ekonomi için koordinasyon ve ortak girişimleri iyileştirmek amacıyla AB Üye Devletlerle birlikte çalışacaktır.

⁴⁶ SWD(2020) 100.

8. İLERLEMENİN TAKİP EDİLMESİ

Avrupa Yeşil Mutabakatı ve 2020 Yıllık Sürdürülebilir Büyüme Stratejisi⁴⁷ uyarınca Komisyon, daha güçlü bir sürdürülebilirlik boyutu kazandırmak amacıyla **Avrupa Dönemi**'ne yeniden odaklanma sürecinin bir parçası olarak **döngüsel ekonomiye geçişi hızlandıracak ulusal planların ve önlemlerin takibini artıracaktır.**

Komisyon, aynı zamanda **Döngüsel Ekonomi İçin Takip Çerçevesi**'ni⁴⁸ güncelleyecektir. Mümkün olduğu kadar Avrupa istatistiklerine dayanarak yeni göstergeler; bu eylem planı içerisindeki odak alanlarını ve döngüsellik, iklim nötrlük ve sıfır kirlilik hedefi arasındaki bağlantıyı da dikkate alacaktır. Aynı zamanda; Ufuk Avrupa ve Copernicus çerçevesindeki proje verileri, henüz resmi istatistiklere yansıtılmamış değişik seviyelerdeki döngüsellik metriklerini iyileştirecektir.

Üretim ve tüketim kalıplarıyla ilişkilendirilmiş malzeme tüketimi ve çevresel etkilerin sorumlusu olacak tüketim ve malzeme ayakizleri de dâhil olmak üzere kaynak kullanımı konusundaki göstergeler, daha da geliştirilecek ve ekonomik büyümenin kaynak kullanımı ve AB ve ötesinde yarattığı etkilerden ayırıştırma yolunda kaydedilen ilerlemenin takibi ve değerlendirilmesiyle ilişkilendirilecektir.

9. SONUÇ

Döngüsel ekonomiye geçiş, AB'de ve ötesinde sistematik, derin ve dönüştürücü olacaktır. Zaman zaman yıkıcı olacaktır; bu sebeple de adil olması gerekmektedir. AB genelinde, ulusal, bölgesel, yerel ve uluslararası düzeyde bütün paydaşların uyumunu ve işbirliğini gerektirecektir.

Bu yüzden; Komisyon AB kurum ve organlarını bu Eylem Planı'nı kabul etmeye ve uygulanmasına aktif bir şekilde katkı vermeye davet etmektedir ve Üye Devletleri, kendi ulusal döngüsel ekonomi stratejilerini, planlarını ve önlemlerini bu hedef ışığında uyarlamaya veya güncellemeye teşvik etmektedir. Ayrıca; Komisyon, döngüsel ekonomi konusunun Avrupa'nın geleceği konulu görüşmenin konu başlıkları ve vatandaş diyaloglarının daimi temaları arasında yer almasını önerecektir.

⁴⁷ SWD(2020) 100.

⁴⁸ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators/monitoring-framework>